

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τον Οκτώβριο του 1944 ο Αμερικανός Υπουργός των Εξωτερικών Έντουαρντ Ράιλλυ Στεττίνιους διαμήνυσε στις αμερικανικές διπλωματικές αποστολές πως:

... Αυτή η κυβέρνηση θεωρεί τη συζήτηση για μακεδονικό «έθνος», μακεδονική «πατρίδα» και μακεδονική «εθνική συνείδηση» ως αδικαιολόγητη δημαγωγία που δεν αντιπροσωπεύει καμία εθνοτική και πολιτική πραγματικότητα, και διαβλέπει στην πρόσφατη αναβίωσή της μια πιθανή κάλυψη επιθετικών προθέσεων εναντίον της Ελλάδας.

Η εγκεκριμένη πολιτική αυτής της Κυβέρνησης αντιτίθεται σε κάθε αναβίωση του μακεδονικού θέματος που σχετίζεται με την Ελλάδα. Ο ελληνικός τομέας της Μακεδονίας κατοικείται κυρίως από Έλληνες, και ο ελληνικός πληθυσμός τάσσεται σχεδόν ομόφωνα εναντίον της δημιουργίας του μακεδονικού κράτους. Οι ισχυρισμοί για σημαντική ελληνική συμμετοχή σε κάθε τέτοια ανακίνηση μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι ψευδής. Αυτή η κυβέρνηση θα θεωρήσει ως υπεύθυνη κάθε Κυβέρνηση ή ομάδα Κυβερνήσεων που θα ανεχθούν ή θα ενθαρρύνουν απειλητικές ή επιθετικές ενέργειες των «μακεδονικών δυνάμεων» εναντίον της Ελλάδας.

Η παραπάνω δήλωση του Στεττίνιους, η οποία έχει αναπαραχθεί κατά κόρον από την ελληνική ιστοριογραφία, απηχούσε τις αμερικανικές προτεραιότητες όσον αφορά την Ελλάδα και το Μακεδονικό Ζήτημα στα μέσα της δεκαετίας του 1940. Τα δεδομένα της στιγμής, το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, η διαφαινόμενη ανάδυση κομμουνιστικών καθεστώτων βορειώς των ελληνικών συνόρων, η αγωνία για την έκβαση της πολιτικής διαμάχης στην Αθήνα και εν τέλει η δειλή αλλά διαφαινόμενη μεταπολεμική διεύθυνση του νέου ευρωπαϊκού χάρτη, καθιστούσαν την Ουάσιγκτον ευαίσθητη σε σχέση με την εδαφική ακεραιότητα και τον διεθνή προσανατολισμό της Ελλάδας. Από το φθινόπωρο του 1944 και εξής οι ΗΠΑ θα υιοθετήσουν μια ξεκάθαρη στάση στο Μακεδονικό Ζήτημα ανάγοντάς το σε ζήτημα ασφάλειας για την Ελλάδα. Έτσι, αντιδρούσαν έντονα κάθε φορά είτε οι Γιουγκοσλάβοι (κυρίως από τη Λαϊκή Δημοκρατία της Μακεδονίας) είτε οι Βούλγαροι εξέφραζαν εδαφικές διεκδικήσεις σε βάρος της ελληνικής Μακεδονίας. Ο από βορρά «ερυθρός κίνδυνος» καθιστούσε την Ελλάδα προπύργιο του δυτικού κόσμου και την ελληνική Μακεδονία τον ακροτελεύτιο προμαχώνα του.

Όμως, οι αμερικανικές θέσεις δεν υπήρξαν τόσο διαυγείς το πρώτο μισό της δεκαετίας του 1940. Μεσούντος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου το ενδιαφέρον των ΗΠΑ για τη νότια Βαλκανική υπολείπεται σημαντικά. Οι στρατηγικές αναγκαιότητες σε άλλα μέτωπα του πολέμου, η προνομιακή θέση που παραδοσιακά διατηρούσαν στην περιοχή οι Βρετανοί και η ένταξη της Γιουγκοσλαβίας στο αντιφασιστικό μέτωπο είχαν οδηγήσει την Ουάσιγκτον σε μια μάλλον αντιφατική προσέγγιση του Μακεδονικού Ζητήματος. Το αμερικανικό Προξενείο στην Κωνσταντινούπολη αποτέλεσε τα χρόνια αυτά τον κύριο φορέα παρακολούθησης και διαμόρφωσης πολιτικής. Η Μακεδονία προσεγγιζόταν κυρίως ως μια γεωγραφική περιοχή με διάφορες εθνότητες να διαβιούν στο εσωτερικό της, καταδικασμένες όμως σε μια οικονομική και κοινωνική στασιμότητα. Ο όρος «Μακεδόνας» είχε για τους Αμερικανούς καθαρά γεωγραφικό περιεχόμενο. «Η ευημερία είναι το μόνο φάρμακο που θα γιατρέψει την αρρώστια», παρατηρούσε ένας Αμερικανός διπλωμάτης και για τον λόγο αυτό πρότεινε να βελτιωθούν οι επικοινωνίες και το εμπόριο ούτως ώστε να διασφαλισθεί η ειρήνη στην περιοχή. Ουσιαστικά για πολλούς Αμερικανούς το μέλλον της Μακεδονίας βρισκόταν στη μετεξέλιξή της σε μια ζώνη ελεύθερων οικονομικών συναλλαγών για όλους τους νότιους Βαλκάνιους. Όμως, οι καταγιστικές εξελίξεις στην περιοχή σύντομα κατέστησαν τα αμερικανικά οράματα κενά περιεχομένου.

Την πολιτική των ΗΠΑ στα νότια Βαλκάνια και ιδιαίτερα στο Μακεδονικό Ζήτημα πραγματεύεται στην ανά χείρας μελέτη ο Χαράλαμπος Μηνασίδης. Ο Μηνασίδης ερεύνησε εξονυχιστικά τα αμερικανικά αρχεία, εκμεταλλεύτηκε πλήρως την υπάρχουσα βιβλιογραφία και μας παραδίδει μια εμπειριστατωμένη μελέτη σε ένα θέμα όπου οι μεταβλητές ήταν, πέρα από κάθε αμφιβολία, πολλαπλάσιες των σταθερών. Ωστόσο, πίσω από τον καταγισμό των πληροφοριών αναδύεται με ευκρίνεια ο τρόπος με τον οποίο οι ΗΠΑ προσέγγισαν το Μακεδονικό Ζήτημα. Και είναι, νομίζω, εξόχως διδακτική η μελέτη του σήμερα, αφού αποδεικνύει πως ο χώρος της γεωγραφικής Μακεδονίας αποτελούσε διαχρονικά πεδίο αντιπαραθέσεων μεγάλων αλλά και περιφερειακών δυνάμεων, αφού η γεωστρατηγική της σημασία διαχρονικά είναι σημαντική. Όσον αφορά την Ελλάδα, αξίζει τέλος να υπογραμμισθεί πως τα επιχειρήματά της που σχετίζονταν με τον μακεδονικό χώρο έβρισκαν πολλά περισσότερα ευήκοα ώτα κάθε φορά που η περιοχή αποτελούσε ζωτικό χώρο οικονομικών και πολιτικών συμφερόντων περισσότερων της μιας Μεγάλων Δυνάμεων. Αντίθετα, σε εποχές μονοκρατοριών οι θέσεις της Αθήνας στο Μακεδονικό Ζή-

τημα έβρισκαν ελάχιστους αποδέκτες. Η παραπάνω παρατήρηση έχει διαχρονική αξία και αποτελεί τροφή για σκέψη, ιδιαίτερα σήμερα.

Ιάκωβος Δ. Μιχαλίδης
Αναπληρωτής Καθηγητής
Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας, ΑΠΘ